

FARKAS FERENC

DIVATBA HOZZUK AZ OLVASÁST!

OLVASÁSNÉPSZERŰSÍTŐ KEZDEMÉNYEZÉSEK A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁRBAN

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a magyarországi közkönyvtárak között – mint az 1,7 millió lakosú fővárosi könyvtára – a legjelentősebb gyűjtemények közé tartozik, 320 ezer regisztrált használója van, a kölcsönzött dokumentumok száma meghaladja a 3,5 milliót, a távhasználatok száma eléri 4,4 milliót. A könyvtár által szervezett rendezvényeken résztvevők száma meghaladja a 150 ezret, a programok között pedig kiemelt szerepe van az olvasásfejlesztési, olvasásnépszerűsítési programoknak. A könyvtár egy országos, kiemelt európai uniós fejlesztési projekt megvalósítója is. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma által kezdeményezett *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* bruttó 2 milliárd forintból megvalósuló projekt 2017. február elsején indult és 2020. január végéig tart, ennek múzeumi fejlesztéseit a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, könyvtári területen pedig a FSZEK, a két ágazat a fenti forrás 50-50%-át használhatja fel. A projekt keretében a köznevelés hatékonyságát és eredményességét szolgáló, új típusú kompetencia- és készségfejlesztő, tanulást támogató könyvtári szolgáltatások fejlesztése valósul meg, illetve országos szaktanácsadói hálózat jött létre. A program fejlesztési irányai: az olvasáskultúra-fejlesztés támogatása, a digitális írástudás közvetítése, a könyvtárhasználat és információkere-

sés fejlesztése, valamint a szövegértés támogatása, fejlesztése, különös tekintettel a digitális szövegértésre és az egyéni és közösségi tanulásra. A kapcsolódó azenknyvtaram.hu portálra a nemrégiben került fel 90 mintaprogram részletes leírása.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az elmúlt évtizedben számos olvasásnépszerűsítő kezdeményezéssel élt, cikkemben ezekből szerepel egy csokorra való. Ugyanakkor az olvasás helyzetével kapcsolatban, előjáróban egy kitekintés foglalja össze az olvasás és a könyvtárak helyzetét Magyarországon.

MÁSHOGY OLVASUNK, MINT NÉHÁNY ÉVE...

A fent említett uniós projekten belül megvalósuló *Az én könyvtáram* program keretében országos, reprezentatív olvasáskutatást valósított meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (PSYMA Hungary, 2017). A kutatás néhány megállapítása:

- Egy évtized alatt csökkent a könyvet egyáltalán nem olvasók aránya, 60-ról 50%-ra, de ez így is nagyon magas érték.
- Sajnálatosan csökkent az „elitolvások” száma (havi 1 könyvet elolvasók) is 16%-ról mindössze 6,9 %-ra.
- A 18 év alattiak 1-1 harmada számít rendszeres, alkalmi, illetve nem olvasónak.

- Kimutatható a kulturális javak „együtt járása”, a legaktívabb könyvtárlátogatók a nagyobb – 1000 kötet feletti – házi könyvtárral rendelkezők.
- Az olvasás fogalma ma már túlterjed a hagyományos könyvek olvasásán, az elektronikus tartalmak kitágították a palettát.
- Új műfajok népszerűsége növekszik a fiatalok körében (pl. képregény, sci-fi, fantasy stb.). A könyvtárak fontos feladata az erre való reagálás, akár a programok szervezése kapcsán, akár a gyűjtemény kialakítása kapcsán is.
- Kimutatható a korreláció a kisgyermekkor napi meseolvasás és a rendszeresen olvasó felnőtté válás között. 100 olyan kisgyerekből, akinek naponta olvasnak, 72-en válnak olvasó felnőtté. 100 olyan kisgyerekből, akiknek nem olvasnak mesét, mindössze 1-2. Erre a könyvtáraknak is oda kell figyelni, így például a könyvtáros „olvasási szakértőként” tudja segíteni a szülőket a megfelelő életkorhoz/élet-helyzethez illő mese kiválasztásában, illetve a szülőket felkészítheti a meseolvasással kapcsolatos ismeretekre.

MÁS A KÖNYVTÁRAK HASZNÁLATA ÉS IGÉNYBEVÉTELE IS...

- A magyar könyvtári intézményrendszer szolgáltatásait a rendelkezésre álló legfrissebb – 2017-es adatok – szerint 1,5 millió beiratkozott olvasó veszi igénybe, a „látens könyvtár-

használók” száma további félmillió. A személyes és távhasználatok száma közelíti a százmilliót. Az olvasók évente mintegy 24 millió dokumentumot kölcsönöznek könyvtárainkból. Azaz a könyvtárak meghatározó szereplői a kulturális intézményhálozatnak. Ugyanakkor ez az adatsor egy pillanatkép, a használói igények változása a könyvtárak mindennapjaiban is érzékelhető.

- A közkönyvtárak szolgáltatásait igénybe vevők körét, létszámát a társadalmi-demográfiai folyamatok erősen befolyásolják. Míg például a KSH adatai szerint 1977-ben 177 ezer gyerek született, addig 2017-ben csak alig több mint 91 ezer, azaz 6–7 év elteltével maximum ennyi új – reményeink szerint olvasó – kisgyerek ül majd be az iskolapadba.
- 2006-ban a KSH interaktív korfa szerint 0-14 éves korosztályba 1,553 millió gyerek tartozott, és a könyvtárhasználók aránya 28,2% (a TEKE 2006) volt körükben, addig 2017-ben a korcsoportba már csak 1,422 millió fő tartozott, a használói arány 31,1%-ra nőtt (TEKE-SZAKMA 2017). Ugyanakkor egy évtized alatt 7,7 millióról 5,8 millióra csökkent a kölcsönzött dokumentumok száma a korosztályban. Más megközelítésben viszont a könyvtári rendezvények száma – nemcsak a fenti korosztály számára szervezett – 34,5 ezerről 113 ezerre nőtt, ebben a használói igényekre való reagálás markánsan megjelenik. A rendezvények, illetve a könyvtárhasználati órák esetében az igények egyértelműen eltolódtak a frontális programok felől az élményközpontú rendezvények és interaktivitást igénylő foglalkozások felé.

VÁLOGATÁS OLVASÁSNÉPSZERŰSÍTŐ KEZDEMÉNYEZÉSEKBŐL

VIGYEN EGY KÖNYVET AZ ÚTRA

Először 2007-ben került sor a Vigyen egy könyvet az útra című „flashmob-jellegű” megmozdulásra. Kifejezetten erre az alkalomra gyűjtött olvasói ajándékkönyvek kerültek szétosztásra ingyenesen a járókelők között metróaluljárókban. Az akció célja az volt, hogy felhívja a figyelmet az utazás közbeni olvasás lehetőségére. Hogy a könyvtári PR se maradjon el, a könyvekbe helyezett szórólapok további olvasnivalóért a helyi könyvtárakat ajánlották. Hasonló kezdeményezés volt, amikor a rendelőintézetekben

kihelyezett tematikus könyvajánlókkal sikerült új olvasókat megszólítani.

ERVIN A SZIGETEN

A fővárosi könyvtárak rendszeresen települnek ki külső rendezvényekre sátorral, standdal. Legyen szó strandkönyvtárról, búcsúról, fesztiválról, egészségnapról. A legjelentősebb ilyen jellegű megmozdulás a Sziget Fesztivál volt. A programok között szerepelt budapesti digitális városfotó-cse-rebere, gondolkodtató-szórakoztató kvízek és kreatív játékok, kiállítás és beszélgetések, afféle „Irodalmi Kocsmá” keretében terepere írókkal, filozófusokkal. Manga napra is sor került, a Magyar Anime Társaság tagjai a japán képregényrajzolás fortélyaiába avatták be az alkotni vágyókat. A Magyar Tolkien Társaság jelmezes képviselőinek segítségével A Gyűrűk Ura társadalmával ismerkedhettek a látogatók. A Charity-társasjátékban az érdeklődők egy képzeletbeli segélyprogramot vihetek véghez. A sátorban magyar és angol nyelvű szépirodalmi, zenei, filmes és etnokulturális kvízek közül lehetett válogatni. Aki csak szemlélődni akart, belenézhetett a sátonál felállított kivetítőn futó kisfilmekbe, megpihenhetett a kényelmes babzsák fotelekben, könyveket, képes magazínokat lapozgathatott. A pólókon, plakátokon, szóróanyagokon és a programsorozatról naprakészen beszámoló könyvtári Sziget-portálon visszaköszönő designt MOME-s egyetemisták tervezték. Ez is jelezte, hogy a több mint százéves múltra visszatekintő könyvtár ezúttal elsősorban a fiatalokat kívánta megszólítani, remélve, hogy a kötetlen „szigetes” ismerkedés kedvet csinál a FSZEK könyvtárainak felkereséséhez is.

A VERS LEGYEN VELED!

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a Költészet Világnapjától a Magyar Költészet Napjáig tartó időszakban hirdette meg több alkalommal A vers legyen veled! olvasásnépszerűsítő gerillakampányát. A főváros 100 pontján elhelyezett Vedd és vidd! dobozok tematikus Verskártyákat rejtettek. Ezen négy kategóriában (szerelmes; háború és béke; humor és szatíra; tájlíra), nyolc magyar költő versével kapcsolatban szerepeltek kérdések. A képeslap minőségű kártyákon található feladatokat nagyon sokan fejtették meg, küldték vissza. Arra is volt példa, hogy csak online felületen lehetett követni

a játékot, de legalább annyian kapcsolódtak be akkor is a kezdeményezésbe. A média élénk érdeklődése kísérte a programot és a kapcsolódó író-olvasó találkozót.

KORTÁRS ÉS KEDVELT

A kortárs irodalom népszerűsítésére egységes cím alatt, közös arculattal valósultak meg író-olvasó találkozók és kapcsolódó online játékok több egymás utáni évben. A Magyar Kultúra Napjától kezdve 8 héten át zajlottak az események. Az online játékra több ezer helyes megfejtés érkezett. A játékok eredményhirdetésére közös olvasási rekordkísérletek keretében került sor. Már első alkalommal mintegy hatszázan gyűltek össze a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára előtti téren, hogy a „15 perc hírnév az olvasásnak” című program keretében lebonyolított olvasási rekordkísérleten felhívják a figyelmet arra: olvasni jó, olvasni érdemes! Különböző években neves személyiségek vállalták, hogy az esemény arcai lesznek, így Lévai Balázs televíziós műsorvezető, Rudolf Péter, illetve Mácsai Pál színművészek, Pál Dénes énekes, Balanyi Szilárd, a Quimby együttes billentyűse, Grecsó Krisztián író, Pokorny Lia színésznő. A kezdeményezésnek önálló facebook oldala is volt. A résztvevők színes szilikon karkötőt is kaptak ajándékba, ezeken ez a felirat szerepelt: Divatba hozzuk az olvasást!

CARPE DIEM – RAGADD MEG A NAPLÓD!

Ez a programsorozat több részből állt. Műhelytalálkozókra került sor Lackfi János, Szabó T. Anna és Dragomán György vezetésével. A résztvevők megismerkedhettek az írókkal, munkamódszerükkel, az alkotás folyamatával. Különböző irodalmi, könyvtári és egyéb, a kreativitást megmozgató feladatokat is kaptak. A legjobb alkotásokat a műhelytalálkozókban az előadó írók választották ki, ezek a művek felolvasóesten kerültek bemutatásra.

KÜLÖNLEGES KARAKTEREK

Ez a program egy kreatív írás és személyiségfejlesztő kurzusként működött. Könyvtáranként 20-20 főt tudunk fogadni a műhelymunkákon. A tréning során Gerlóczy Márton, Molnár Krisztina Rita és Lackfi János írók működnek közre, a program része a kreatív írás oktatása, ismerkedés a líra és az epika sajátos kifejezési lehetőségeivel.

BRUTOVSZKY GABRIELLA

„TIÉD A GYŰJTEMÉNY!” EGY IRODALMI PROJEKT MARGÓJÁRA

A személyiségfejlesztő tréning az írókurzussal párhuzamosan haladt. Közreműködött Jánosi Valéria párkapcsolati coach, mediátor, mentálhigiénés szakember, aki az erőszakmentes kommunikációval ismertette meg a résztvevőket; vers-terápiás foglalkozást tartott Bóta Tímea pszichológus, Karsai Veronika, mozgásművész, a trénerrelalkozókon pedig a testbeszéddel ismerkednek a résztvevők.

A programsor 2019 márciusi közös zárótalálkozóján a jelentkezők néhány egyéni és közösen született művet is előadnak, és Lackfi János író verses kvízzjátékán nyeremények is várják majd őket.

EGY SZÜLŐ ÍGY FOGALMAZTA MEG ÉRZÉSEIT:

„Nagyon örültünk, hogy részt vehetünk a mai beszélgetésen. Nekem, a háttérben, anyaként hátborzongatóan jó és megható élmény volt hallani, hogy a lányom végre az „övéi” között van. Szájtátva hallgattam a többiektől ugyanazokat a szavakat, kifejezéseket, gondolatokat, amikkel-amikről ő szokott beszélni itthon, nagy lelkesedéssel. Azért is volt olyan nagy élmény, mert kortársai mindennapi környezetében szinte teljesen egyedül van ezzel, és tanárai sem nyitottak erre az oldalára. Még jobban megerősített abban, hogy ha nehezen is, de jó helyre érkeztünk, amikor hazafelé ő maga is hasonló pozitív érzésekről számolt be. Hálásak vagyunk érte, köszönjük!”

TAPASZTALATOK

A fenti kezdeményezések csak egyfajta puzzle-elemek azokból a programokból, melyek élménypedagógiai eszközökkel, interaktivitásra építve próbálják megszólítani a fiatalokat.

- Formabontó megoldásokkal a fiatalok és az aktív korosztály is elérhető. A hagyományos, „frontális” könyvtári órák ideje lejárt.
- Szükség van programkonceptióra, azaz egy elejétől a végéig elemenként megtervezett leírásra.
- Szlogenre és arculatra.
- Ismert „arcokra”, akik képviselik az ügyet.
- A sajtó célzott megszólítására.
- Együttműködő partnerek megnyerésére.
- Közösségépítő elemekre.

A *Tiéd a gyűjtemény!* (pilot) projekt célja egy virtuális irodalmi tárlat készítése, mely a továbbiakban hasznos segédanyagként szolgálhat a kortárs irodalom iránt érdeklődők számára. További célja a Digitális Irodalmi Akadémia szerzőinek megismertetése a diákok körében, az önálló kreatív projektmunka alkalmazása, különböző kompetenciák tudatos fejlesztése, és nem utolsósorban a tehetségek felkarolása mind az informatika, mind az irodalom terén.

A projekt a Petőfi Irodalmi Múzeum égisze alatt működött. Diákjaink folyamatos kapcsolatban voltak a múzeum dolgozóival, továbbá, mivel online felületről van szó, egy informatikai céggel (Integral Vision) is tartották a kapcsolatot, s így bepillanthattak a programozó-fejlesztő cég munkájába is. A projekt során a diákok workshopokon mutatták be az elkészült feladatokat, melyeket a heti rendszerességgel történő találkozókon dolgoztak ki.

A PROJEKT LÉPÉSEI

KEZDETEK

A diákok először szabadon kutakodhattak a Digitális Irodalmi Akadémia szerzői között, ismerkedtek a felülettel. 4-5 fős csoportban dolgoztak, minden csoport végül kiválasztott egy szerzőt, akiről információkat gyűjtött, majd elsajátítva a Prezi felületet, egy előadás formájában a csoportok bemutatták „kedvencüket” a többieknek. A kiválasztás kritériuma csupán az volt, hogy ne a fénykép alapján döntsenek. Remek indokok születtek az egyes szerzők kapcsán: „én az Abigélből énekeltem egy részletet tíz éves koromban, és máig megragadt bennem”, „erdélyi származásúak vagyunk, nagyim nagyon sokat mesélt Tamási Áronról, amikor kicsi voltam”, „imádom Örkény fekete humorát”, egy blogon olvastam egy idézetet a minap Krasznahorkaitól, olyan bonyolult volt, hogy az már tetszett”, stb. A bemutatás után a csoportok szavazhattak, s végül a két azonos

pontszámot kapott Szabó Magda és Krasznahorkai László között másnap egy újabb szavazás keretében a projektgyőztes Krasznahorkai lett. A továbbiakban az ő életművét, tevékenységeit dolgozták fel a diákok.

A PROJEKT FOLYTATÁSA

A diákok a szavazás után két nagy csoportban dolgoztak tovább. Az osztály informatikus fele az online felülettel ismerkedett, ellátogatott a fejlesztőcéghhez. A diákok ötletbörzéken vettek részt, megismerkedtek a világ különböző múzeumainak virtuális tárlataival, majd saját megfigyeléseiket, ötleteiket fórum keretében megosztották a többiekkel.

A másik csoport Krasznahorkai műveivel, életútjával, tevékenységével ismerkedett. Többek között elbeszélések elemzéseinek keretében (pl. Borbélykézen) tették magukévá a Krasznahorkai-szövegvilágot. Online s könyvtári kutakodás keretében pedig további Krasznahorkai művekkel ismerkedtek, s nem utolsósorban az író eddigi életútjával.

Egy író-olvasó találkozó keretében a diákok élőben is találkozhattak a szerzővel, amiről személyes beszámolót készítettek.

A TOVÁBBIKBAN A DIÁKOK KREATÍV FELADATOKAT DOLGOZTAK KI:

- Könyvtrailerok készítése a Krasznahorkai-művekhez
- Kérdőív a kortárs irodalomról és Krasznahorkairól a diákok körében
- Elképzelt interjú készítése (milyen kérdéseket tennének fel a szerzőnek)
- GIF-ek készítése idézetekkel (Krasznahorkai-idézetek GIF-ek formájában)
- Krasznahorkai-mondatok írása – kreatív szövegalkotás
- Krasznahorkai a Föld körül – Google-térkép készítés
- Egy elbeszélés kapcsán (Borbélykézen): szövegelemzés és feldolgozás, alternatív befejezés, trailer, forgatókönyv, poszter, stop motion